

אל תקרי הליכות אלא הלכות

תשובות מעלון קודם

ג. מי ששמע קידוש והמקדש אכל כזית מזונות (או שזה רביעית יין למקילים בזה), שבזה המקדש יצא ידי חובת קידוש במקום סעודה, האם מותר לו לאכול שאר דברים שאינם מזונות ויין על סמך הקידוש ששמע מהמקדש?

י"א שבקידוש של יום מועיל שהמקדש יאכל כזית מזונות (או ישתה רביעית יין למקילים בזה), כדי שהשומעים יצאו ידי חובת קידוש אף שאינם אוכלים אלא שאר דברים שאינם מזונות או יין, שכוון שהמקדש כיוון להוציאם ואכל את הנ"ל, חשיב קידוש במקום סעודה אף לגביהם, ויכולים לאכול שאר דברים. (מעם לועז שמות פ"כ פסוק ח אות כא, הביאו זכור לאברהם ח"א מע' ק דף קט ע"ב) וי"א שאין זה מועיל, אבל אין למחות ביד העושים כן. (גינת ורדים כלל ג סי' יב)

וי"א שהעושים כן יש להם על מה שיסמוכו, ואין למחות בידם. (הלי"ע ח"ג עמ' א, חזו"ע שבת ח"ב עמ' קנה. והוסיף שהצנועים מושכים ידיהם מלשעם שאר דברים על סמך הקידוש ששמע מהמקדש) וי"א שאין זה מועיל כלל. (ברכ"י סי' רעג אות ב, חסד לאלפים שם אות ד, משנ"ב שם ס"ק כו, כה"ח שם אות א)

הלכה: אל יכניס עצמו למחלוקת הפוסקים הנ"ל, ולא יאכל כלום על סמך הקידוש ששמע מהמקדש, אלא יאכל כזית מזונות או שישתה רביעית יין, שאז נחשב שפיר קידוש במקום סעודה. והעושים כן בשבת חתן וכדומה, ששומעים קידוש ואוכלים שאר דברים על סמך הקידוש ששמעו מפי המקדש, יש להוכיחם בדרכי נועם, שראוי להם להחמיר בזה.

ד. ברית מילה הנעשית בשבת בבוקר לאחר תפילת מוסף, שבה יוצאים המקדש והציבור בברכת הגפן ידי חובת קידוש, מדוע לא אמרינן בזה 'אין עושים מצוות חבילות חבילות'. (היינו שאין לקיים כמה מצוות כאחד, כגון לברך ברכת המזון ולקדש על כוס אחת)? טעם א': שרק במצוות מן התורה אמרינן 'אין עושין מצוות חבילות חבילות'. (משמע מהרמב"ם הלכות שבת פרק כט הלכה יג)

טעם ב': כיון שאין חיוב בשעת המילה לברך את ברכת 'אשר קידש' על היין, ואין זה כוס של ברכה, אין בזה משום 'אין עושין מצוות חבילות חבילות'. (או"ח צ"ח ב עמ' קצא, שש"כ פרק נד הע' פ)

ה. האם יש ענין לעשות קידוש במקום סעודתו הגמורה, מאשר לקדש על מזונות או יין?

כתב ביה"ל (סי' רעג ד"ה כתבו הגאונים): "ובספר מעשה רב כתב, שהגר"א אף בקידוש היום לא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה, ולא מיני תרגימא או יין", ועי' שו"ת שלמת חיים (או"ח סי' נט), וערוה"ש (שם אות ח), ושו"ש (שם הערה ט) ודו"ק.

ו. מי שעשה קידוש בשבת ביום ואכל כזית מזונות, (שבזה הוא יצא ידי חובת קידוש במקום סעודה), האם טוב שיקדש שוב כאשר בא לסעוד את סעודת שבת העיקרית שלו?

י"א שטוב שיעשה שוב קידוש לפני שסועד את סעודת שבת, כדי שיהיה קידוש במקום סעודה העיקרית שלו. (חסד לאלפים סי' רעג אות ד, הביאו כה"ח שם, שו"ת שלמת חיים שם. ועי' שו"ש סי' רעג שם)

ז. האם מועיל לשנות רביעית מיץ ענבים לקידוש במקום סעודה? י"א שאינו מועיל (אף לדעת המקילים בזה), כיון שאינו מיסעוד סעיד (סועד). (הגרי"ש אלישיב בירחון אור תורה סיון תשס"ז עמ' תשלח) וי"א שמועיל (לדעת המקילים), שכן מיסעוד סעיד קצת. (חזו"ע שם עמ' קמא, שו"ש שם הערה י) ונהגו להקל בזה. והמחמיר שלא לסמוך על שתיית רביעית מיץ ענבים לקידוש במקום סעודה, אלא על שתיית רביעית יין או אכילת כזית מזונות, תבוא עליו ברכה.

א. אביאל נהג ברכבו בחוסר זהירות ופגע ברכבו של אורי שנסע לפניו וגרם לו נזק קל. אביאל פנה לאורי והציע: "אתקן את הנזק במוסך בו אני מטפל, שהוא מוסך מקצועי ואמין", תגובת אורי לא איחרה להגיע: "בשום פנים ואופן, כפי שעניןך רואות זהו רכב השייך לחברת השכרה, וטרם שכירתו התחייבתי שכל התיקונים יבוצעו אך ורק במוסך החברה!". התרעם אביאל והשיב: "ידידי היקר, במוסך המעולה בו אני מטפל נזק שכזה מסתכם בכ- 1,000 ש', ואילו במוסך של חברת ההשכרה זה יעלה לפחות פי שניים! כמזיק אני חייב לתקן את הנזק שגרמתי או לשלם עבורו, אבל בודאי אתה מבין שאיני חייב לשלם יותר ממחיר השוק". עם מי הדין?

נפסק בשו"ע (חו"מ סי' שעח ס"ט, בשם תשובת הראש): "אם בא אחד רוכב בסוסו מאחרי חבירו, ופגע בסוס שחבירו רוכב בו והכה את הסוס, חייב לשלם כל מה שישומו בית דין שנפחת מחמת הכאה זו. ואפילו היה הסוס המוכה של עכו"ם וצריך הניזק לשלם לעכו"ם יותר ממה שנפחתו דמי הסוס, (כיון שהעכו"ם אלים ותובע מהשוואל סכום מופרז עבור הנזק), אין המזיק חייב לשלם יותר ממה שישומו בית דין". (וכענין זה מבואר בשו"ע שם סי' עב ס"ח, יעו"ש) ומכאן נוכל לכאורה לדון אף בשאלתנו, אביאל יכול לטעון כלפי אורי: מה שהתחייבת לחברת ההשכרה לתקן את נזקי הרכב במוסך החברה ולשלם סכום גבוה יותר, אין זה ענייני ואיני חייב לשלם לך אלא את דמי עלות התיקון הרגילים. אולם נראה שקיים חילוק בין המבואר בשו"ע לגינונו, בנידון הסוס שהוזק, בעליו העכו"ם בא על השואל ב'עלילה', וגבה ממנו באלימות וגזלה סכום מופרז, ולכן המזיק אינו חייב בכך. אומנם בענייננו, בדרישת חברת ההשכרה לתקן דוקא במוסך החברה, יש לכאורה היגיון והצדקה מסויימת, כי רצון החברה הוא לדאוג לכך שהתיקון יהיה המושלם ביותר, עם חלקי הרכב הטובים והמקוריים של החברה, (שכן חברת ההשכרה חוששת שיפנו השוכרים למוסכים זולים ולא מקצועיים, ובכך יפגמו בפירמה היוקרתית שלהם, ולכן קובעת החברה באופן גורף שכל התיקונים אף הקלים ביותר, יבוצעו במוסך החברה, ובכך היא תשמור על שמה הטוב). ולכן הדעת נוטה שאביאל חייב לשלם על התיקון במוסך החברה מדיו 'גרמי', כי אורי מוכרח לתקן דוקא שם, וכאמור קיים היגיון בכך. ועל כל פנים מדיני שמים אביאל שגרם לנזק מתוך פשיעה, חייב לשלם לאורי את הוצאות התיקון הגבוהים שגובה ממנו מוסך חברת ההשכרה, מדיו 'גרמא בניזקין', ואין מוחלים לו משמים עד שישלם. (ירושלמי ב"ק ו. ופריו מתוק במדבר עמ' 350 מהגר"י זילברשטיין שליט"א)

ב. אל התופרת השכונתית הגיעה גברת, וביקשה לתקן פגמים שנוצרו בשמלתה היוקרתית. כעבור יומיים שכמעט הושלמה המלאכה, התקשרה הלקוחה לתופרת וכך בפיה: "את חייבת לסיים את המלאכה עד מחר". התעניינה התופרת לפשר הבחילות, השיבה לה הלקוחה: "כפי שבדאי ידוע לך, לפי חוק הגנת הצרכן ניתן להחזיר מוצרים לחנות רק תוך 14 יום, ומחר ימים אלו מסתיימים". השתוממה התופרת: "הרי השתמשתי בשמלה ואינך רשאית להחזירה", השיבה לה הלקוחה: "אין זה ענייניך".

האם מותר לתופרת להמשיך במלאכתה בכדי לקבל את שכרה? אם התופרת תשלם את תפירת ותיקון השמלה באופן שתראה כחדשה, הרי שבזה היא מסייעת באופן ישיר לגניבתה של הקונה, שעל ידי עבודת התופרת תלך הלקוחה ותוציא בנוכחות את הכסף מחנות הבגדים, וממילא אסור לתופרת להמשיך בעבודתה ולגרום להפסדה של חנות הבגדים. וכל מה שמצינו שמותר להימנע מהשבת אבידה במקום הפסד, זהו רק באופן שנמנע מלהשיב את האבידה ב'שב ואל תעשה', באופן שהאדם אינו משתתף ומסייע כלל בעשיית האיסור, אלא כולו נעשה על ידי העברייין, אבל לגרום בידים להפסדו של הזולת כדי להציל ממנו עצמו בודאי שאסור! ובמקרה שלנו כאמור התופרת מסייעת לגניבה, כי רק על ידי השלמת המלאכה שלה ניתן יהיה לגנוב ולקפח את חנות הבגדים, ולכן אסור לה לציית לנוכח.

(שם עמ' 409 מהגר"י זילברשטיין שליט"א. ע"ש עוד)

מצוה קל"ב בתרי"ג המצוות:

'מצוות הדלקת אש על המזבח בכל יום'

משורשי המצוה, הקדמה: ידוע הדבר בינינו ואצל כל חכם, כי ניסים גדולים אשר יעשה האל אל בני אדם בטובו הגדול, לעולם יעשה דרך סתר, ונראים העניינים נעשים קצת כאילו הם בדרכי הטבע ממש או בקרוב לטבע, כי גם בנס קריעת ים סוף שהיה נס מפורסם, כתוב שם (שמות יז, כא): "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה, וישם את הים להרבה ויבקעו המים", והמשכילים יבינו כי ענין סתר זה למעלה האדון ושפלות המקבל. ומזה הענין ציוונו להבעיר אש במזבח אף על פי ששם יורד אש מן השמים, כדי להסתיר הנס. לפי הדומה שהאש היורדת לא היתה נראית בירידתה מן השמים שאמרנו, חוץ מיום שמיני של מילואים (ויקרא ט, כד), ושל גדעון (שופטים ו, כא), ומנוח (שם יג כ) שהייתה נראית, ועדין אנו צריכין לומר מהו ענין המצוה להדליק אש על המזבח מלבד האש הצריך שם לקורבן. ונראה על צד הפשט שהוא כענין מה שכתבנו במצוות לחם הפנים (לעיל מצוה צו, עלון מס' 171), שהוא מתברך לפי מעשיו שהוא עוסק בהם לרצון בוראו, ועל זה הדרך אמרנו שהברכה מצויה בכל לחם חול מתוך עוסקו במצוה בלחם קודש, כאילו תאמר על דרך משל שהברכה תתפשט במינה. וכמו כן הוא עסק המצוה באש בכל יום שיתברך האדם בענין האש שבו. ומהו אש זה, הוא הטבע שבאדם, כי מן הארבעה יסודות שבאדם הוא אש, והוא ראש לארבעתן, כי בו יתחזק האדם ויתנועע ויפעל, ועל כן צריכה הברכה בו יותר. וענין הברכה הוא שלמות, כלומר דבר שאין בו חיסרון ולא מותר, וכן האש שבאדם צריך לברכה זו שהיא ממנו באדם מה שצריך אליו, לא פחות כי ייחלש כוחו, ולא יותר כי יישרף בו, כדרך בני אדם שמתים בתוספת האש בהם יותר מדי והוא הקדחת. ובני אהרן הוסיפו באש מבלי שנצטוו (ויקרא י, א), ונוסף גם בהם אש ונשרפו (שם שם ב), כי לפי פעולת בני אדם יבואו עונשיו או תנוח ברכת ה' בו.

מצוה קל"ג בתרי"ג המצוות:

'שלא לכבות אש מעל המזבח'

משורשי מצוה האש כתבתי למעלה במצוה עשה ד' אש תוקד" (מצוה הקודמת), ושורש הצוואה באש להבעירה ושלא לכבותה אחד הוא, ואין צורך להחזירו. (מתוך ספר החינוך)

אל תקרי הליכות אלא הלכות

שאלות

(תשובות יינתנו בעלון הבא)

- א. אהרון שהיה בעת השרפה הגדולה במחלף לטרון צמוד לכביש מס' 1. בשעה בה המונים נטשו את מכוניותיהם ונסו על נפשם, הוא הבחין בג'יפ הנטוש בידי בעליו המבוהל, מלשונות האש המתקרבות ומתחילות לשרוף מכוניות סמוכות, בעוד כמה רגעים עתיד הג'יפ הנטוש להפוך למאכלת אש. ניגש אהרון לג'יפ, פילס את דרכו דרך השוליים, הניח קרשים במרכז הכביש שסייעו לג'יפ לטפס על גבי גדר ההפרדה, וכך הצליח לעבור לנתיב הנגדי ולהגיע עם הג'יפ בשלום למרחב ההתכנסות. אהרון טוען שהג'יפ שייך לו כדין 'מציל מזוטו של ים...'. מה הדין?
- ב. לבתו של אשר היו פצעים בפנים, דבר שהפריע לה מאוד בתקופת השידוכין. ועל כן הוא פנה לרופא עור ו'הומאופת' מומחה, בכדי שיטפל בפניה של בתו, וכך התנה בפניו: "התשלום ניתן לך רק על דעת שהתכשירים שלך לא יכילו כלל וכלל 'קורטיזון', ואפילו לא מיעוטא דמיעוטא, משום שתומר זה עלול להזיק לבתי". התוצאות היו מדהימות, אלא שהתברר לאשר שהרופא אכן השתמש ב'קורטיזון' בשיעור של 0.02%. אשר מסרב לשלם לרופא בטענה שהוא לא עמד בתנאי. הרופא טוען שכמות ה'קורטיזון' בה השתמש היה זניח, ואין בו חשש היזק. מה הדין?
- ג. האם יש לייחד נעלים מיוחדות לכבוד שבת קודש?
- ד. האם יש לייחד טלית קטן מיוחדת לכבוד שבת קודש?
- ה. האם יש להדליק את נרות שבת קודש לאחר לבישת בגדי שבת?
- ו. האם ראוי ללבוש את בגדי שבת קודש המיוחדים באירוע משפחתי וכדומה, בימות החול?
- ז. האם מי שנמצא לבדו בשבת, או מי שאינו יוצא מביתו בשבת, יש לו ללבוש בגדי שבת קודש?

כינור חידתי

שאלת השבוע:

נטל ידיו כדת וכדין, ובכל זאת אנו אומרים לו - ראוי שתאכל את סעודתך כשאתה לבוש בכפפות, או תכרוך ידיך במפה?

פתרון החידה מעלון הקודם:

שאלה: לחם שנאפה על ידי יהודי ירא שמים וכל רכיביו כשרים להזדרין, ובכל זאת אסור לאוכלו, הכיצד?

תשובה: לחם שנילוש בחלב גזרו חכמים שלא לאוכלו, משום החשש שמא יאכלו אותו עם בשר, כיון שלא ניכר שהינו מאכל חלבי. וזה לשון שו"ע (יו"ד סי' צז סעי' א): "אין לשין עיסה בחלב שמא יבוא לאוכלה עם הבשר, ואם לש כל הפת אסור אפילו לאוכלה לבדה, ואם היה דבר מועט כדי אכילה בבת אחת, או ששינה צורת הפת שתהא ניכרת שלא יאכל בה בשר, מותר. כיוצא בו, אין אופין פת בתנור שטחו ב'אליה' (חלק משומן הבהמה), ואם אפאו דינה כעיסה שנילושה בחלב".

(מתוך סדרת הספרים הנפלאה ופריו מתוק)

העלון מוקדש לע"נ: הרב רפאל בן דניאלה ז"ל, ר' יעקב בן שפרה ז"ל, לוי בן יוכבד ז"ל, ולהבדיל לרפואת גבריאל בן אסתר. לקבלת העלון במייל: 56629700@gmail.com להערות והארות הרב סימן טוב רוזן שליט"א 0548432105.

